

УДК 378.016:78

Лі ЖУЙЦІН

*аспірант факультету мистецтв імені А. Авдієвського**Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Київ, Україна*

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИЙ СМАК ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ СПІВАЦЬКОГО НАВЧАННЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ МИСТЕЦЬКОГО ОЦІНЮВАННЯ

Актуалізовано проблему музично-естетичного смаку підлітків у процесі співацького навчання. Висвітлено особливості взаємодії оцінювальних дій школярів із розвитком їх музичного смаку. Схарактеризовано основоположні поняття дослідження «музично-естетичний смак», «оцінювання». Доведено, що музично-естетичний смак кожного учня, безумовно, є суто індивідуальним утворенням, яке пов'язане з його емоційними, інтелектуальними та психофізіологічними особливостями. Сформульовано висновок про необхідність і своєчасність розгляду проблеми розвитку музично-естетичного смаку підлітків у процесі співацького навчання як результату мистецького оцінювання та висвітлено низку питань щодо з'ясування специфіки взаємозв'язку оцінювальних дій із розвитком музичного смаку вихованців.

Ключові слова: смак, естетичний смак, художній смак, музично-естетичний смак, підлітки, співацьке навчання, мистецьке оцінювання.

Актуалізація проблеми розвитку музично-естетичного смаку підлітків у процесі співацького навчання мотивується необхідністю вирішення суперечностей між новими підходами у визначенні змісту й технологій мистецького навчання підростаючого покоління та недостатнім їх усвідомленням і методичним забезпеченням. Значну роль у з'ясуванні завдань сьогодення в контексті забезпечення сучасних тенденцій у мистецтвознавстві й педагогіці відіграє естетичне оцінювання як компонент мистецького навчання. Оцінна діяльність забезпечує такий характер співацького навчання вихованців, коли опанування творів вокального мистецтва опосередковується критичним осмисленням навчального матеріалу, активізацією власної думки учнів.

Зважаючи на той факт, що у співі віддзеркалюються культурні, моральні, етичні й естетичні цінності, співацьке навчання в забезпеченні оцінних дій щодо художніх явищ з метою розвитку музично-естетичних смаків підростаючого покоління. Так, провідні педагоги В. Антонюк, В. Белобородова, Н. Ветлугіна, Н. Гребенюк, Н. Гродзенська, Л. Дмитрієв, Г. Струве, В. Шацька, Ю. Юцевич та ін. визначали спів як основний засіб розвитку музично-творчих здібностей, уяви, фантазії, інтуїції, музично-естетичних смаків тощо. В. Брикіна, Н. Можай-

кіна вивчали проблему естетичного ставлення учнів до вокального мистецтва. Суттєвий внесок у розробку теорії та методики навчання співу здійснили В. Антонюк, Д. Аспелунд, В. Багадуров, Л. Василенко, В. Вотріна, І. Герсамія, Н. Гребенюк, Д. Євтушенко, І. Колодуб, М. Микиша, В. Морозов, О. Стахевич, Р. Юссон, Ю. Юцевич та ін. Увага цих науковців зосереджується здебільшого на теоретико-методичних основах підготовки співаків до сценічних виступів та психолого-педагогічних умовах розвитку вокальних навичок. Безперечно, співацьке навчання підростаючого покоління неможливе без розвинених музично-художніх смаків з урахуванням оцінювальних підходів до мистецьких явищ.

Проблема формування художніх смаків крізь призму мистецького оцінювання знайшла своє відображення в роботах Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької та ін. Отже, надбання педагогічної науки свідчать про увагу вчених до проблеми ефективного забезпечення співацького навчання школярів. Водночас означена проблема ще має резерви щодо остаточного її вирішення. Разом із тим, слід зауважити, що проблема розвитку музично-художніх смаків підлітків у процесі співацького навчання ще недостатньо досліджена. Тому метою статті є висвітлення особливості взає-

модії оцінювальних дій школярів із розвитком їх музичного смаку.

Наукові підходи до використання оцінювальних тенденцій у навчанні свідчать про багатоаспектність обраної проблеми. Загальновідомо, що донедавна мистецька навчальна діяльність відбувалась поза межами оцінювальних підходів, коли активізація власної думки учнів, критичне осмислення мистецького (зокрема, творів для співу) навчального матеріалу були відсутні. На сучасному етапі розвитку мистецької освіти проблема художніх смаків, зокрема у співацькому навчанні школярів, вимагає розробки й дослідження.

Доцільно зазначити, що цінність – філософське поняття, за допомогою якого характеризується соціально-історичне значення певних явищ дійсності для суспільства, індивідів. Сам процес і процедура вибору на базі цінностей називається оцінкою [8, 512]. Значний інтерес із зазначеної проблеми викликають праці Л. Коваль, у яких ґрунтовно проаналізовані особливості формування естетичних оцінок у молодого покоління у сфері музичної культури; досить повно висвітлені психолого-педагогічні основи формування художньо-естетичних орієнтацій, а також розкрито ефективні педагогічні умови забезпечення естетично-ціннісного ставлення молоді до музичного мистецтва [3]. Г. Падалка під естетичним оцінюванням розуміє «процес і результат встановлення значущості предметів і явищ, що оточують людину, з позицій її уявлень про прекрасне. Відповідно мистецьке навчання оцінювання стосується з'ясування значущості художніх творів чи художніх образів з позицій уявлень учнів про прекрасне» [6, 104]. Художньо-естетичний смак науковець тлумачить як «систему почуттєво-раціональних схильностей особистості, що виростають на ґрунті соціально детермінованих уявлень кожного індивіда про прекрасне і спонукають його до активної, відповідної ідеалу, мистецької діяльності» [6, 104].

У трактуванні поняття «естетичний смак» та «художній смак» немає єдиної думки. З цього приводу доцільно навести таке визначення: «Естетичний смак – здатність людини за безпосереднім почуттям визначити естетичну цінність предметів і явищ дійсності та мистецтва. Щодо оцінки творів мистец-

тва естетичний смак називають художнім смаком. Як активний вияв естетичного відношення, смак відбиває властиві естетичній свідомості діалектичні суперечності суспільного й індивідуального (формуєчись на основі суспільно-історичного досвіду, смак завжди є неповторно-індивідуальним за формою), раціонального і чуттєвого (розуміння оцінюваних предметів і явищ виражається в смаку в безпосередній емоційній реакції типу «подобається – не подобається»)» [4, 74]. Подібне тлумачення знаходимо й в Українській радянській енциклопедії: «По відношенню до творів мистецтва смак естетичний виявляється як художній смак» [7, 268].

Наголосимо, що не розрізняється поняття «естетичний смак» та «художній смак» і в літературознавчому словнику-довіднику «Nota bene»: «Естетичний смак – здатність людини до миттєвої оцінки дійсності, творів мистецтва крізь призму естетичних категорій і власного досвіду. Естетичний смак спрямовується естетичним ідеалом людини та її потребами, виявляється в конкретних актах естетичного сприймання і часто супроводжується інтуїтивним осяянням. Естетичний смак об'єктивізується не лише в смакових оцінках (гарно, чудово, неповторно, розкіш тощо), а й в актах вибору і відбору художніх творів, яким вона віддає перевагу в конкретній ситуації. Історія літературної критики, переосмислення й переоцінки художніх творів з плином часу – це значною мірою історія зміни естетичних смаків» [5, 253].

Отже, смак естетичний – здатність людини розуміти і оцінювати естетичні особливості предметів і явищ природи, суспільного життя. Він «відображає оцінку дійсності, всю багатобарвність естетичних цінностей з позицій вироблених у людини в процесі суспільної практики уявлень про прекрасне, потворне, комічне, трагічне тощо. У тих випадках, коли предметом цієї оцінки являються твори мистецтва, здатність цю називають художнім смаком» [4, 28].

На нашу думку, цікаве тлумачення смаків подано Б. Лихачовим. Науковець не розділяє поняття «естетичний смак» і «художній смак», а поєднує в одну категорію «художньо-естетичний смак», називаючи його складним соціально-психологічним утворенням, яке

виникає в результаті поєднання естетичної свідомості та естетичного почуття. Вважаючи художньо-естетичний смак здатністю людини до оцінки творів, предметів, явищ із позиції художньо-естетичного ідеалу, Б. Лихачов оцінює смак як відображення художньо-естетичних явищ: «Художньо-естетичний смак є тонке і складне вміння побачити, відчути, зрозуміти в повному обсязі об'єктивно прекрасне і потворне, трагічне і комічне й висловити відповідне оціночне судження» [4, 20]. Справжній художній смак, вважає автор, здатний сформувати ідейно-естетичний ідеал особистості, її естетичні уявлення про досконалу організацію особистого і суспільного життя, особистих і суспільних відносин, сутності і шляхів розвитку особистості.

Розвиток музично-естетичного смаку підлітків у процесі співацького навчання, на нашу думку, відбувається за умов активізації самостійного визначення художніх переваг навчального співацького матеріалу, формування власної естетичної позиції в питаннях художньої оцінки тощо.

Під час порівняльних дій особливого значення набуває порівняння ідеальних уявлень підлітків про прекрасне, досконале з проявами їх смаку на певний вокальний твір. Суб'єктне ставлення учня до художньої дійсності має відшліфовуватися за допомогою оцінки як «встановлення відповідності кількісно-якісних характеристик якогось об'єкта щодо певних вимог орієнтирів суб'єкта» [6, 117]. Забезпечення необхідної музично-естетичної орієнтації підлітків висуває завдання знаходження таких засобів розвитку емоційно-оцінного ставлення учнів до творів вокального мистецтва, які б акцентували емоційність, невимушеність їх естетичної оцінки. Естетична оцінка, що виникає в учня, пов'язана з особливостями розвитку його сприйняття, уявлень і досвіду емоційного ставлення до художніх цінностей. При цьому деонтологічні форми уявлення про ідеал, певні норми прекрасного і піднесеного не повинні переважати в естетичній свідомості, бо тоді вихованець залишається нездатним до сприйняття й оцінки нової для себе естетичної інформації. Отже, ми інтерпретуємо естетичну оцінку як раціонально-емоційний акт, через який учень здійснює вибір у різнобарвному світі художньої творчості.

У зазначеному контексті доцільно підкреслити, що врахування взаємодії між естетичним ідеалом і смаком дає поштовх для наступного ствердження: смак виникає як реакція на відповідність художнього явища уявленням особистості про прекрасне, досконалість, довершеність в мистецтві, тобто ідеал; а ідеальні уявлення виникають в результаті оцінного сприйняття мистецтва та реагування індивіда на художні явища [6, 105].

Активна оцінювальна діяльність ґрунтується на положенні, згідно якого музично-естетичний інтерес, потреба є «активна спрямованість людини на той, чи інший предмет або явище дійсності, пов'язана з позитивними емоціями, ставленням до пізнання, до оволодіння тією чи іншою діяльністю» [2, 232], «форма прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє орієнтації, ознайомленню з новими фактами» [1, 147], «активне пізнавальне ставлення до навчання і праці» [8, 49], «найістотніший стимул нагромадження знань, підвищення пізнавальної активності, творчого ставлення до роботи» [6, 32].

Особливої уваги на сучасному етапі потребує проблема формування в підлітків інтересу до музичного мистецтва, розвитку їх критичного смаку тощо. І на наш погляд, вирішення цих питань неможливо без знання вікових особливостей учнів. Так, велике значення в підлітковому віці має стійкість уваги, здатність зосереджуватися; збільшуються можливості естетичного виховання, розвитку почуття прекрасного, прояву оцінювальних дій, формування художньо-естетичного смаку та ідеалу. Наявність інтересів учнів до співацької діяльності, розвиненість мотивації до вивчення творів вокального мистецтва неодмінно позначається на розвиткові музичного смаку та ідеалів. Таким чином, музично-естетичний смак кожного учня, безумовно, є суто індивідуальним утворенням, яке пов'язане з його емоційними, інтелектуальними та психофізіологічними особливостями.

У висновках доцільно зазначити, що результати проведеної роботи дають можливість сформулювати думку про необхідність і своєчасність розгляду проблеми розвитку музично-естетичного смаку підлітків у процесі співацького навчання як результату

мистецького оцінювання та дозволяють висвітлити низку питань щодо з'ясування специфіки взаємозв'язку оцінювальних дій із розвитком музичного смаку вихованців. Слід підкреслити, що дана публікація актуалізує далеко не все коло питань у контексті обраної темати-

ки. Вимагають подальшої наукової розробки питання щодо методичного забезпечення розвитку музичного смаку підлітків, шляхи реалізації спорідненості стильових закономірностей створення вокально-хорових образів у напрямі розвитку музичного смаку.

Список використаних джерел

1. Абдуллина О. А. Проблема педагогических умений в теории и практике высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина // Сов. педагогика. — 1976. — № 1. — С. 76—84.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К.: Либідь, 1997. — 374 с.
3. Коваль Л. Г. Взаимодействие учителя и учащегося в процессе формирования эстетических отношений средствами музыкального искусства: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Л. Г. Коваль. — К., 1991. — 48 с.
4. Лихачев Б. Т. Теория эстетического воспитания школьников: учеб. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин.-тов. / Б. Т. Лихачев. — М.: Просвещение, 1985. — 176 с.
5. Літературознавчий словник-довідник «Nota bene» / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. — К.: ВЦ «Академія», 1997. — 752 с.
6. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. Падалка. — К.: Освіта України, 2008.
7. Укр. рад. енциклопедія. — К.: Гол.ред.УРЕ, 1983. — Т. 10.
8. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. — 2 вид. — К.: Головна редакція УРЕ, 1989. — 198 с.

References

1. Abdullina O. A. Problema pedagogicheskikh umeniy v teorii i praktike vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya / O. A. Abdullina // Sov. pedagogika. — 1976. — № 1. — S. 76—84.
2. Goncharenko S.U. Ukrainskiy pedagogicheskii slovar' / S. V. Goncharenko. — M.: Prosveshcheniye, 1997. — 374 s.
3. Koval' L. G. Vzaimodeystviye uchitelya i uchashchegosya v protsesse formirovaniya esteticheskikh otnosheniy sredstvami muzykal'nogo iskusstva: Avtoref. diss. ... d-ra ped. nauk: 13.00.01 / L. G. Koval'. — M., 1991. — 48 s.
4. Likhachev B. T. Teoriya esteticheskogo vospitaniya shkol'nikov: ucheb. posobiye po spetskursu dlya studentov. ped. in-to. / B. T. Likhachev. — M.: Prosveshcheniye, 1985. — 176 s.
5. Literaturovedcheskiy slovar'-spravochnik «Nota bene» / R. T. Grom'yak, YU. I. Kuznetsov i dr. — M.: ITS «Akademiya», 1997. — 752 s.
6. Podelki G. Pedagogika iskusstva (teoriya i metodika prepodavaniya khudozhestvennykh distsiplin) / G. Padalka. — M.: Prosveshcheniye Ukrainy, 2008.
7. Ukr. sovetov. entsiklopediya. — M.: Gol.red.URE, 1983. — T. 10.
8. Filosofskiy slovar' / Pod red. V. I. Shinkaruka. — 2 izd. — M.: Glavnaya redaktsiya Ure, 1989. — 198 s.

Лі Жуйцін. Музикально-естетический вкус подростков в процессе певческого обучения как результат художественного оценивания

Актуалізовано проблему музикально-естетического вкуса подростков в процессе певческого обучения. Освещены особенности взаимодействия оценочных действий школьников с развитием их музыкального вкуса. Охарактеризованы основополагающие основного понятия исследования «музыкально-эстетический вкус», «оценка». Доказано, что музыкально-эстетический вкус каждого ученика, безусловно, является сугубо индивидуальным образованием, которое связано с его эмоциональными, интеллектуальными и психофизиологическими особенностями. Сформулирован вывод о необходимости и своевременности рассмотрения проблемы развития музыкально-эстетического вкуса подростков в процессе певческого обучения как результата художественного оценивания и освещен ряд вопросов по выяснению специфики взаимосвязи оценочных действий с развитием музыкального вкуса воспитанников.

Ключевые слова: вкус, эстетический вкус, художественный вкус, музыкально-эстетический вкус, подростки, певческое обучение, художественное оценивание.

Li Ruiqing. Musical-aesthetic taste of teenagers in the softening education process as a result of the art appraisal

The problem of musical and aesthetic taste of teenagers in the process of singing training is actualized. The peculiarities of the interaction between the evaluative actions of schoolchildren and the development of their musical taste are highlighted. The fundamental concepts of the study «musical-aesthetic taste», «evaluation» are characterized. It is proved that the musical-aesthetic taste of each student is certainly a purely individual education, which is associated with its emotional, intellectual and psychophysiological characteristics. The conclusion is drawn on the necessity and timeliness of the consideration of the problem of the development of the musical and aesthetic taste of adolescents in the process of singing as a result of artistic evaluation and highlights a number of questions on clarifying the specifics of the relationship between evaluative actions and the development of musical taste of pupils.

Key words: taste, aesthetic taste, artistic taste, musical-aesthetic taste, adolescents, singing, artistic evaluation.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2017